

Kurator reprezentujący dziecko w postępowaniu karnym

Poradnik dla rodziców dzieci
pokrzywdzonych przestępstwem

Monika Horna - Cieślak, Olga Trocha

FUNDACJA
DAJEMY
DZIECIOM
SIŁĘ

Stan prawny na dzień 1 lipca 2016 r.

ISBN: 978-83-65675-03-3

Redakcja: Maciej Czerwiński

Grafika i skład: Ewa Brejnakowska-Jończyk

Ilustracje: Anna Jama-Wach, Ewa Brejnakowska-Jończyk

Copyright © 2016 Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

03-926 Warszawa,

ul. Walecznych 59

www.fdds.pl

Publikacja wydana w ramach projektu „Child Representation and Participation” finansowanego ze środków World Childhood Foundation.

CHILDHOOD

WORLD CHILDHOOD FOUNDATION
www.childhood.org

Spis treści

1. Wstęp	2
2. Pojęcie kuratora w prawie polskim	3
3. Ustanowienie kuratora dla dziecka	4
4. Osoby pełniące funkcję kuratora	7
5. Rola kuratora	8
6. Czynności podejmowane przez kuratora w postępowaniu	9
7. Ograniczenia uprawnień kuratora	16
8. Kontakt kuratora z dzieckiem	16
9. Kontakt kuratora z rodzicem „niekrzywdzącym”	17
10. Kontakt kuratora z rodzicem-sprawcą	19
11. Zmiana kuratora	19
12. Wzory pism procesowych	22

1. Wstęp

Niniejsza publikacja skierowana jest do rodziców dzieci pokrzywdzonych przestępstwem, którzy w sprawach karnych dotyczących swoich dzieci zetkną się lub już się zetknęli z tzw. kuratorem procesowym (inaczej nazywanym kuratorem kolizyjnym). Instytucja kuratora procesowego pojawiła się w sprawach karnych z udziałem dzieci w 2010 roku. Wtedy to Sąd Najwyższy stwierdził, że w sprawach, w których sprawcą przestępstwa na szkodę dziecka jest jeden z rodziców, małoletniego nie może reprezentować drugi rodzic. Zastępuje go kurator reprezentujący dziecko w postępowaniu karnym.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje) obserwuje od tego czasu praktykę dotyczącą kuratorów procesowych. Współpracuje też z rodzicami, którzy bardzo często są zaskoczeni pojawieniem się nowej osoby w postępowaniu karnym. Z doświadczeń Fundacji wynika, że istnieje bardzo duża potrzeba wyjaśnienia, dlaczego kurator pojawia się w postępowaniu, jaka jest jego rola i co to wszystko oznacza dla rodzica, który chce ochronić swoje dziecko. Ta publikacja wychodzi naprzeciw tej potrzebie.

W środkowej części poradnika znajduje się skierowana do dzieci i nastolatków informacja na temat kuratora procesowego. W przystępny sposób wyjaśnia ona rolę kuratora w postępowaniu. Zachęcamy rodziców do przyjrzenia się jej wspólnie z dzieckiem.

Autorki

2. Pojęcie kuratora w prawie polskim

W polskim prawie nie ma jednoznacznej definicji kuratora, ponieważ rolę tej instytucji każdorazowo wyznaczają określone przepisy prawne. To, jakie zadanie będzie miał do wykonania kurator, uzależnione jest od dziedziny prawa, w której będzie występować. Rola i zadania kuratorów mogą być więc bardzo różne.

Na gruncie prawa cywilnego oraz prawa rodzinnego i opiekuńczego kurator jest osobą, której zadanie polega w szczególności na strzeżeniu praw i wykonywaniu obowiązków określonych osób – np. kurator nadzorujący wykonanie władzy rodzicielskiej będzie czuwać nad prawidłowym realizowaniem obowiązków rodziców wobec ich dzieci, a kurator osoby ubezwłasnowolnionej częściowo będzie pomagać osobie cierpiącej na chorobę psychiczną w prowadzeniu jej spraw.

W prawie karnym kurator to osoba, która podejmuje przede wszystkim czynności wobec osób skazanych za popełnienie przestępstwa. Kurator kontroluje ich postępowanie oraz pomaga w społecznej readaptacji. Prawo karne wyróżnia także pojęcie „kuratora procesowego dla małoletniego pokrzywdzonego”, którego zadanie polega na reprezentowaniu dziecka w postępowaniu karnym.

Rodzice 8-letniej Zosi mają ograniczoną władzę rodzicielską przez nadzór kuratora sądowego. Kilka dni temu matka Zosi zgłosiła Policji, że podczas jej nieobecności ojciec uderzył dziewczynkę i złamał jej rękę. Przyjmujący zgłoszenie policjant poinformował matkę, że w toczącym się postępowaniu karnym jej córkę będzie reprezentował kurator procesowy. Matka dziewczynki nie rozumie, po co ma zostać ustanowiony kolejny kurator, skoro do ich domu przychodzi już kurator sądowy.

Czy to była prawidłowo udzielona informacja?

Tak. Rodzice bardzo często utożsamiają kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego z kuratorem sądowym, który pojawia się u nich w domu (w ramach ograniczenia władzy rodzicielskiej). Obie te instytucje mają diametralnie różne role oraz zadania. Rodzice nie powinni utożsamiać tych dwóch instytucji.

Instytucja **kuratora sądowego** została kompleksowo uregulowana w odrębnej ustawie¹. Przepisy prawa dokładnie określają uprawnienia oraz wskazują, kto może pełnić funkcję kuratora sądowego. Ustawa wskazuje, że kuratorów sądowych dzieli się na kuratorów zawodowych oraz kuratorów społecznych. Kuratorzy

1 Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych (Dz.U. 2014.795 ze zm.).

zawodowi są pracownikami sądów i wykonują orzeczenia w sprawach karnych, np. sprawują dozór nad osobami skazanymi za popełnienie przestępstwa, oraz w sprawach rodzinnych, np. sprawują nadzór nad rodzinami, pomagają w wychowaniu małoletnich. Kuratorzy społeczni nie są pracownikami sądów, współpracują z kuratorami zawodowymi.

Kurator zawodowy wykonuje więc wiele zadań oraz ma wielorakie obowiązki, które wypełnia w różnych sprawach. Kuratora zawodowego można spotkać na gruncie zarówno prawa karnego i prawa cywilnego, jak i prawa rodzinnego i opiekuńczego.

Natomiast **kurator procesowy** to osoba powoływana przez sąd do udziału w konkretnym postępowaniu np. karnym albo cywilnym. Jego zadanie polega na działaniu w imieniu i na rzecz określonej osoby, która samodzielnie nie może występować w procesie. Kurator procesowy podejmuje działania w celu obrony praw reprezentowanej osoby. Instytucja kuratora procesowego nie jest kompleksowo uregulowana w odrębnej ustawie.

Jak zostanie wskazane w dalszej części publikacji, funkcję kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego może pełnić adwokat, radca prawny, kurator sądowy lub inna wskazana przez sąd osoba.

3. Ustanowienie kuratora dla dziecka

Rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka i to oni co do zasady wspólnie reprezentują dziecko pokrzywdzone przestępstwem w postępowaniu karnym. Rodzice są uprawnieni do wykonywania praw i obowiązków w imieniu i na rzecz dziecka, niezależnie od tego, czy pozostają ze sobą w związku małżeńskim. Rodzice będą reprezentować córkę/syną w sprawach, w których sprawcą przestępstwa na szkodę ich dziecka jest²:

- osoba obca, np. wychowawca kolonijny, ksiądz, trener;
- członek rodziny, np. dziadek, babcia, wujek, ciocia, kuzyn, brat;
- konkubent jednego z rodziców dziecka.

2 Art. 51. Kodeksu postępowania karnego (Dz. U. 1997.89.555 ze zm.; dalej także jako: KPK);

§ 2. Jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

W niektórych sprawach karnych dziecko nie może być reprezentowane przez rodziców. Dzieje się tak, gdy sprawcą przestępstwa na szkodę dziecka³:

- są oboje rodzice;
- jest jeden z rodziców;
- jest małżonek jednego z rodziców.

W takich sytuacjach dziecko będzie reprezentował, ustanowiony przez wydział rodzinny i nieletnich sądu rejonowego, kurator procesowy. Fakt, że jeden z rodziców nie skrzywdził dziecka nie daje mu uprawnień do reprezentacji córki/syna w postępowaniu karnym przeciwko drugiemu rodzicowi albo jego małżonkowi. Nakazany sposób reprezentowania dziecka podyktowany jest występującym między dzieckiem a rodzicami konfliktem interesów. Wydział rodzinny i nieletnich sądu rejonowego może zadecydować o zakazaniu rodzicom reprezentacji dziecka także w innych niż wyżej wymienione sytuacjach, jeżeli uzna, że będzie to konieczne ze względu na dobro dziecka.

Rodzice 11-letniej Weroniki są po rozwodzie. Tegoroczne wakacje dziewczynka spędziła u swojej matki. Po powrocie do domu Weronika powiedziała swojemu ojcu, że matka dotykała ją w miejscach intymnych oraz pokazywała jej filmy pornograficzne. Władza rodzicielska matki nie została jeszcze w żaden sposób ograniczona.

Czy matka, będąca sprawcą przestępstwa, na szkodę córki, będzie reprezentować dziecko w postępowaniu karnym?

Gdy sprawcą przestępstwa na szkodę dziecka jest jedno z rodziców, prawo reprezentowania dziecka w postępowaniu karnym przysługuje kuratorowi procesowemu ustanowionemu przez wydział rodzinny i nieletnich sądu rejonowego. W takiej sytuacji ani „rodzic-sprawca” ani „rodzic niekrzywdzący” nie ma możliwości występowania w procedurach karnych w imieniu dziecka.

³ Art. 98. Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (Dz.U. 2015.2082, dalej także jako: KRIO):

§ 1. Rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka.

§ 2. Jednakże żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka:

1) przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską;

2) przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka albo że dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania.

§ 3. Przepisy paragrafu poprzedzającego stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym.

Art. 99. KRIO

§ 1. Jeżeli żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, reprezentuje je kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy.

§ 2. Jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

CZAS USTANOWIENIA KURATORA DLA MAŁOLETNIEGO POKRZYWDZONEGO

Celem ustanowienia kuratora procesowego dla pokrzywdzonego dziecka jest zapewnienie mu rzetelnej i właściwej ochrony w całym postępowaniu karnym, zarówno w postępowaniu przygotowawczym (prowadzonym przez prokuratora/ Policję), jak i postępowaniu prowadzonym przed sądem. Bardzo ważne jest więc, aby kurator procesowy został ustanowiony na właściwym etapie postępowania karnego. Organy prowadzące postępowanie przygotowawcze odpowiedzialne są za odpowiednie włączenie kuratora do procesu.

Siedmioletni Dominik był bity przez ojca. W postępowaniu przygotowawczym pokrzywdzone dziecko było reprezentowane przez matkę. Kiedy sprawa trafiła do sądu, prowadzący sprawę sędzia wskazał, że matka nie może działać w imieniu syna, a dziecko powinien reprezentować kurator procesowy.

W którym momencie postępowania powinien zostać ustanowiony kurator procesowy?

Ustanowienie kuratora powinno nastąpić niezwłocznie po uzyskaniu informacji, że potencjalnym sprawcą przestępstwa (tzw. osobą podejrzaną) na szkodę dziecka są jego rodzice lub jest rodzic/małżonek rodzica. Dla powołania kuratora nie ma znaczenia, czy sprawcy zostały przedstawione zarzuty lub został sporządzony akt oskarżenia – wystarczy sama wiedza o potencjalnym sprawcy, np. jeżeli w zawiadomieniu o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wskazane zostało, że dziecko było bite przez ojca, to już sama ta informacja stanowi podstawę do ustanowienia kuratora procesowego i wyłączenia reprezentacji rodziców.

Kiedy Policja lub prokurator na podstawie posiadanych informacji potrafi określić potencjalnego sprawcę przestępstwa, tzw. osobę podejrzaną, jest zobowiązana zweryfikować prawo reprezentacji dziecka w postępowaniu karnym.

Jeżeli „osobą podejrzaną” o dokonanie przestępstwa na szkodę dziecka będą jego rodzice lub będzie rodzic/małżonek rodzica – organy prowadzące postępowanie przygotowawcze zobowiązane są wystąpić do wydziału rodzinnego i nieletnich sądu rejonowego z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego.

4. Osoby pełniące funkcję kuratora

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi kuratorem procesowym dla dziecka w postępowaniu karnym może być:

- osoba wskazana przez matkę lub ojca, jeżeli nie byli pozbawieni władzy rodzicielskiej;
- krewni lub inne osoby bliskie;
- osoba wskazana przez jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację społeczną, do której zadań należy piecza nad małoletnimi⁴;
- osoba wskazana przez prawnicze organy samorządu zawodowego⁵.

W praktyce kuratorami procesowymi ustanawiani są najczęściej adwokaci, radcowie prawni, kuratorzy zawodowi, pracownicy sekretariatów sądowych, pracownicy socjalni lub pracownicy organizacji pozarządowych.

Sąd rodzinny i nieletnich podejmując decyzję o ustanowieniu kuratora procesowego musi każdorazowo kierować się dobrem dziecka oraz rozważyć, czy osoba mająca wykonywać tę funkcję będzie należycie wywiązywać się ze swoich obowiązków. Wskazane jest więc, aby kuratorami procesowymi były osoby posiadające odpowiednią wiedzę i umiejętności, a także osoby działające na korzyść dziecka, nie zaś na korzyść innych uczestników postępowania (np. sprawcy przestępstwa).

4 Art. 178 KRiO (...):

§ 2. W zakresie nieuregulowanym przez przepisy, które przewidują ustanowienie kuratora, stosuje się odpowiednio do kurateli przepisy o opiece z zachowaniem przepisów poniższych.

Art. 149 KRiO:

§ 1. Gdy wgląd na dobro pozostającego pod opieką nie stoi temu na przeszkodzie, opiekunem małoletniego powinna być ustanowiona przede wszystkim osoba wskazana przez ojca lub matkę, jeżeli nie byli pozbawieni władzy rodzicielskiej.

§ 2. Jeżeli opiekunem nie została ustanowiona osoba wymieniona w paragrafie poprzedzającym, opiekun powinien być ustanowiony spośród krewnych lub innych osób bliskich pozostającego pod opieką albo jego rodziców.

§ 3. W braku takich osób sąd opiekuńczy zwraca się o wskazanie osoby, której opieka mogłaby być powierzona, do właściwej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej albo do organizacji społecznej, do której należy piecza nad małoletnimi, a jeżeli pozostający pod opieką przebywa w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo innej podobnej placówce, w zakładzie poprawczym lub w schronisku dla nieletnich sąd może się zwrócić także do tej placówki albo do tego zakładu lub schroniska.

§ 4. W razie potrzeby ustanowienia opieki dla małoletniego umieszczonego w pieczy zastępczej, sąd powierza sprawowanie opieki, przede wszystkim:

- 1) w przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej – rodzicom zastępczym,
- 2) w przypadku umieszczenia dziecka w rodzinnym domu dziecka – osobom prowadzącym ten dom,
- 3) w przypadku umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego – osobom prowadzącym tę placówkę,
- 4) w przypadku umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej: socjalizacyjnej, specjalistyczno-terapeutycznej, interwencyjnej lub regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej – osobom bliskim dziecku

– w terminie 7 dni od uprawomocnienia się postanowienia o pozbawieniu władzy rodzicielskiej.

5 § 131. Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. 2015.2316): O wskazanie kandydata na kuratora można zwrócić się do odpowiednich organów.

Matka 14-letniej Zosi otrzymała postanowienie sądu rejonowego, wydziału rodzinnego i nieletnich, że jej córkę w postępowaniu karnym będzie reprezentować kurator procesowy Anna Kowalska. Anna Kowalska jest siostrą sprawcy przestępstwa (sprawcą przestępstwa jest ojciec Zosi). Matka dziewczynki nie jest zadowolona z decyzji sądu.

Czy matka dziewczynki może coś zrobić?

Rodzice mogą nie zgadzać się z postanowieniem sądu w zakresie tego, jaka osoba została wyznaczona do reprezentowania dziecka w postępowaniu karnym. Jeżeli sąd rodzinny wyznaczył na kuratora procesowego osobę niedającą gwarancji należytego wykonywania praw dziecka, to orzeczenie takie może zostać zaskarżone poprzez wniesienie apelacji. Apelacja może zostać wniesiona zarówno przez rodzica-sprawcę, jak i „rodzica niekrzywdzącego”.

5. Rola kuratora

Jak wcześniej wskazano, rolą kuratora jest rzetelna reprezentacja pokrzywdzonego dziecka w postępowaniu karnym. Kurator dla małoletniego pokrzywdzonego powinien pełnić swoją funkcję z należytą starannością oraz zawsze **zgodnie z dobrem małoletniego**. Nie zawsze jednak oznacza to, że kurator będzie działał w celu skazania sprawcy. Może się bowiem okazać, że z różnych względów dobro małoletniego będzie wymagało przyjęcia innego kierunku działania. Będzie tak np. w przypadku fałszywego zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, kiedy to w interesie dziecka może być jak najszybsze zakończenie postępowania przez jego umorzenie.

Udział kuratora dla małoletniego w postępowaniu karnym nie jest szczegółowo określony przepisami prawa. Oznacza to, że przepisy te nie wskazują listy czynności, jakie po kolei powinien podjąć w postępowaniu. To, jakie czynności powinien podjąć w sprawie kurator, będzie w dużej mierze zależało od specyfiki sprawy oraz potrzeb dziecka.

6. Czynności podejmowane przez kuratora w postępowaniu

PRZEGLĄD AKT

Jedną z pierwszych czynności, koniecznych w postępowaniu, jest złożenie przez kuratora wniosku o udostępnienie akt postępowania i **dokonanie przeglądu tych akt**. Jest to czynność, która umożliwia osobie pełniącej funkcję kuratora zapoznanie się ze sprawą.

Przegląd akt umożliwia kuratorowi zapoznanie się z tym, czego dotyczy sprawa, jakie dowody zostały już przeprowadzone, a czasem także z tym, jak wyglądają relacje w rodzinie dziecka. Do chwili przejrzenia akt kurator może nawet nie wiedzieć, jakiego konkretnie czynu dotyczy sprawa.

Joanna jest mamą 13-latki, która była wykorzystywana seksualnie przez swojego tatę. Wie, że w sprawie nie będzie mogła reprezentować dziecka. Złożyła zawia-domienie, jednak niepokoi się o to, co się dzieje w sprawie i czy ktoś reprezentuje jej dziecko i dba o jego prawa w postępowaniu.

Czy może coś zrobić?

Wydaje się, że do czasu ustanowienia kuratora dla dziecka rodzic „niekrzywdzący” ma prawo do wglądu w akta postępowania. Wynika to z art. 156 Kodeksu postępowania karnego, zgodnie z którym strony oraz ich przedstawiciele ustawowi mają prawo żądania udostępnienia akt sprawy sądowej oraz sprawy na etapie postępowania przygotowawczego (za pewnymi wyjątkami). Dlatego dopóki w sprawie nie zostanie wyznaczony kurator, akta sprawy powinny być udostępnione rodzicowi „niekrzywdzącemu”. W opisywanej sytuacji Joanna powinna wystąpić do organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze (Policji/prokuratury) o wgląd w akta postępowania, aby dowiedzieć się, co dzieje się w sprawie.

Sytuacja Joanny komplikuje się dopiero z chwilą ustanowienia kuratora. W praktyce często uznaje się, że w miejsce przedstawiciela ustawowego (rodzica) „wchodzi” kurator i to jemu przysługuje prawo przejrzenia akt. W tej sprawie interweniował Rzecznik Praw Obywatelskich⁶, uznając, że – mimo ustanowienia kuratora – rodzic powinien mieć zagwarantowane prawo do wglądu w akta sprawy. Dlatego Joanna, nawet po ustanowieniu kuratora w sprawie, może podjąć próbę złożenia wniosku o wgląd w akta postępowania.

⁶ Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 5 listopada 2012 r. do Ministra Sprawiedliwości (<http://www.sprawy-generalne.brpo.gov.pl/pdf/2011/12/691761/1680322.pdf>).

WNIOSKI DOWODOWE

Kolejną czynnością, która leży w kompetencjach kuratora, jest **składanie wniosków dowodowych**. To prawnicze sformułowanie oznacza, że kurator może wnioskować o to, by w aktach sprawy znalazł się jakiś konkretny dokument lub by przesłuchano konkretną osobę, która widziała lub wie coś ważnego o sprawie. Kurator może też wnosić o to, by organ ścigania (Policja, prokuratura) zażądał od konkretnej instytucji dokumentacji, która ma znaczenie w sprawie. Może to być np. dokumentacja medyczna dziecka, dokumentacja z przedszkola lub szkoły, czy dokumentacja prowadzona przez zespół interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Kuratorem 8-letniego Wiktora, który został pobity przez mamę, jest kurator zawodowy – Wiesława Janicka. Ojciec Wiktora skontaktował się z nią i uzyskał informację, że jako kurator nic nie może w postępowaniu zrobić i nie ma żadnych uprawnień poza uczestniczeniem w przesłuchaniu dziecka.

Czy była to prawidłowo udzielona informacja?

Nie. Kuratorowi w postępowaniu przygotowawczym, czyli w postępowaniu prowadzonym przez prokuratora lub Policję, przysługują ważne uprawnienia, m.in. związane z tym, jakie dowody są przeprowadzane w postępowaniu (jacy świadkowie są przesłuchiwać i w jaki sposób).

Z uprawnieniem do wnioskowania o przeprowadzenie dowodu wiąże się jeszcze jedno prawo kuratora. Ma on także **prawo uczestniczyć w przeprowadzeniu dowodu**. Oznacza to, że może być obecny podczas np. przesłuchań świadków. To prawo jest ukształtowane odmiennie w różnych sytuacjach.

- W pierwszym etapie prowadzenia sprawy (postępowanie przygotowawcze) kurator ma prawo wziąć udział w czynności dowodowej, jeśli złożył wniosek o przeprowadzenie dowodu i wnioskował o to, by odbyło się to w jego obecności⁷. Ma prawo wziąć także udział w innych czynnościach, nawet jeśli to np. obrońca wnioskował o ich przeprowadzenie⁸. Wówczas także konieczny jest odpowiedni wniosek.

⁷ Art. 315, KPK:

§ 1. Podejrzany i jego obrońca oraz pokrzywdzony i jego pełnomocnik mogą składać wnioski o dokonanie czynności śledztwa.

§ 2. Stronie, która złożyła wniosek, oraz jej obrońcy lub pełnomocnikowi nie można odmówić wzięcia udziału w czynności, jeżeli tego żądają. Przepis art. 318 zdanie drugie stosuje się.

⁸ Art. 317, KPK:

§ 1. Strony, a obrońcę lub pełnomocnika, gdy są już w sprawie ustanowieni, należy także na żądanie dopuścić do udziału w innych czynnościach śledztwa.
§ 2. W szczególnie uzasadnionym wypadku prokurator może postanowieniem odmówić dopuszczenia do udziału w czynności ze względu na ważny interes śledztwa albo odmówić sprowadzenia oskarżonego pozbawionego wolności, gdy spowodowałoby to poważne trudności.

Co to w praktyce oznacza? Kurator, który złoży odpowiedni wniosek do prokuratora/na Policję, może uczestniczyć w czynnościach dowodowych, np. wziąć udział w przesłuchaniu ważnego dla sprawy świadka i zadawać mu pytania.

- W późniejszym etapie postępowania (postępowanie przed sądem), sprawa jest już nieco łatwiejsza. Jeśli dowód przeprowadzony jest na rozprawie, prawo uczestniczenia w nim przysługuje stronom postępowania. Kurator jest stroną postępowania, jeśli złożył przed sądem przed odczytaniem aktu oskarżenia oświadczenie, że będzie działał jako oskarżyciel posiłkowy. Jeśli kurator jest takim oskarżycielem posiłkowym, ma prawo zadawać pytania świadkom⁹.

To uprawnienie jest niezwykle istotne, ponieważ kurator, który zna sprawę z perspektywy dziecka, może pytać o rzeczy związane z jego szczególną sytuacją.

Kurator pokrzywdzonej dziewczynki wziął udział w rozprawie przed sądem. Na rozprawie przesłuchiwany był świadek – psycholog prowadzący terapię dziewczynki. Sąd i prokurator nie mieli do niego pytań. Kurator zadał psychologowi pytania dotyczące stanu psychicznego dziewczynki bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa, skutków przestępstwa dla jej psychiki i możliwości dalszej terapii.

Czy te informacje będą przydatne dla sądu?

Tak. Dzięki zeznaniom psychologa sąd będzie mógł ocenić, jakie były konsekwencje popełnienia przestępstwa, a także dostosować ewentualne czynności z udziałem dziecka (np. przesłuchanie) do jego potrzeb.

PRZESŁUCHANIE DZIECKA

Niezwykle ważną czynnością w postępowaniach o przestępstwa na szkodę małoletnich jest **przesłuchanie dziecka**. W polskim postępowaniu karnym występują zasadniczo dwa tryby przesłuchania małoletnich (dalej nazywane „zwykłym” oraz „ochronnym”). W tabeli poniżej przedstawiono sytuacje, w których mają zastosowane poszczególne tryby przesłuchania¹⁰.

⁹ Art. 370. KPK:

§ 1. Na wezwanie przewodniczącego, po swobodnym wypowiedzeniu się osoby przesłuchiwanej, stosownie do art. 171 § 1, zadają jej pytania w następującym porządku: oskarżyciel publiczny, oskarżyciel posiłkowy, pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciel prywatny, pełnomocnik oskarżyciela prywatnego, biegły, obrońca, oskarżony, członkowie składu orzekającego.

§ 2. Strona przeprowadzająca dowód zadaje pytania osobie przesłuchiwanej jako pierwsza.

§ 3. W przypadku dowodu przeprowadzanego przez sąd pytania osobie przesłuchiwanej jako pierwsi zadają członkowie składu orzekającego.

§ 4. Przewodniczący uchyła pytania, o których mowa w art. 171 § 6, lub gdy z innych powodów uznaje je za niestosowne.

¹⁰ Więcej o przesłuchaniu małoletniego pokrzywdzonego (w tym publikacje dla dzieci i rodziców) można znaleźć na stronie www.edukacja.fdds.pl.

MAŁOLETNI POKRZYWDZONY

Typ przestępstwa:

1. z użyciem przemocy/groźby bezprawnej
2. przeciwko wolności seksualnej
3. przeciwko opiece i rodzinie (m.in. znęcanie się)
4. przeciwko wolności (np. stalking, handel ludźmi)

Pozostałe przestępstwa, np.
narażenie na niebezpieczeństwo

Wiek:

do 15 roku życia
(w chwili
przesłuchania)

po ukończeniu 15 roku
życia
(w chwili
przesłuchania)

do 18 roku życia

Rodzaj przestłuchania:

Przesłuchanie
„ochronne”

Przesłuchanie
„ochronne”,
jeśli istnieje obawa,
że inne przesłuchanie
wywrze negatywny
wpływ na stan
psychiczny dziecka

Brak przesłuchania
„ochronnego”

Tabela. Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w zależności od wieku i rodzaju przestępstwa

Sformułowanie **przesłuchanie „ochronne”** nie występuje w przepisach prawa. Oznacza ono przesłuchanie w trybie art. 185a Kodeksu postępowania karnego (KPK). Przepis ten zapewnia, że przesłuchanie wymienionych w nim dzieci pokrzywdzonych przestępstwem odbywa się:

- na posiedzeniu sądu (zatem dziecko przesłuchuje sędzia, nawet jeśli sprawa jest na wczesnym etapie i do tej pory prowadzona była przez Policję/prokuratora);

- z udziałem biegłego psychologa (biegły ma pomóc dziecku w tej trudnej sytuacji, a następnie sporządzić opinię dotyczącą wiarygodności zeznań dziecka);
- w przyjaznym pokoju przesłuchań;
- tylko raz (są dwa wyjątki od tej zasady – ponowne przesłuchanie może być zarządzone, jeśli wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub gdy zażąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania).

Ponadto, to przesłuchanie jest obligatoryjnie nagrywane.

Kurator małoletniego pokrzywdzonego ma prawo być obecny podczas przesłuchania dziecka. Jego obecność jest dopuszczalna, gdy nie ogranicza swobody wypowiedzi dziecka. Zasadniczo kurator podczas przesłuchania powinien przebywać w pokoju technicznym (czyli w oddzielnym pomieszczeniu, z którego obserwuje się przesłuchanie). Za zgodą sędziego kurator może jednak przebywać w pokoju, w którym przebywa dziecko, sędzia i biegły psycholog¹¹.

Dziewięcioletni Maciek został wezwany na przesłuchanie. Jego kuratorem procesowym jest adwokat – pani mecenas Agata Iksińska. Pani mecenas poznała wcześniej Maćka i rozmawiała z nim o przesłuchaniu. Wie, że chłopiec obawia się opowiadania o tym, co mu się przytrafiło.

Czy kurator może pomóc Maćkowi podczas przesłuchania?

Tak. Przede wszystkim samo wyjaśnienie, czym jest przesłuchanie i jaki jest jego cel, a także objaśnienie ról osób, które będą uczestniczyć w postępowaniu, pomoże Maćkowi oswoić się z tą nową sytuacją. Oczywiście ważne, by chłopca do przesłuchania, o ile to możliwe, przygotował psycholog.

11 § 5. Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzanego w trybie określonym w art. 185a-185c Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. 2013.1642):

1. Na potrzeby prowadzenia przesłuchania wyodrębnia się pokój przesłuchań i pokój techniczny.

2. Pokój przesłuchań służy do przeprowadzenia przesłuchania świadka przez sędziego w obecności i z udziałem biegłego psychologa oraz tłumacza, jeżeli został powołany.

3. Pokój techniczny jest to:

1) pomieszczenie przylegające do pokoju przesłuchań i oddzielone od niego lustrem obserwacyjnym, albo

2) pomieszczenie połączone z pokojem przesłuchań za pomocą środków technicznych umożliwiających przeprowadzenie przesłuchania na odległość

z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku; w takim wypadku pokój techniczny może znajdować się w innym budynku niż pokój przesłuchań.

4. Pokój techniczny umożliwia uczestniczenie w przesłuchaniu osobom, o których mowa w § 3; w pokoju tym przebywa również protokolant.

5. Za zgodą sędziego, w pokoju przesłuchań może przebywać podczas przesłuchania osoba, o której mowa w art. 51 § 2, albo osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego, o której mowa w art. 185a § 2.

Natomiast już podczas przesłuchania kurator może także chronić dziecko, np. przez składanie wniosku o uchylenie pytań, które sugerują odpowiedź lub są dla sprawy nieistotne¹².

Dzieci, które są przesłuchiwane w trybie „zwykłym”, nie podlegają ochronie wskazywanej powyżej. Zatem zasadniczo, jeśli sprawa zostanie skierowana do sądu, tacy małoletni będą przesłuchiвани co najmniej dwa razy (przez Policję/prokuratora, a następnie przez sąd). W odniesieniu do tych małoletnich, kurator także może spełnić bardzo istotną funkcję. Przede wszystkim, może wnioskować o przesłuchanie małoletniego w obecności biegłego psychologa¹³ albo w obecności konkretnej osoby wskazanej przez pokrzywdzonego¹⁴. A jeśli przesłuchanie odbywa się już w postępowaniu sądowym, może złożyć wniosek o to, by przesłuchanie dziecka odbyło się po opuszczeniu przez oskarżonego sali sądowej, gdy jego obecność mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania małoletniego¹⁵. Znając stan psychiczny dziecka lub stan jego zdrowia, kurator może też podejmować inne kroki procesowe, które będą chroniły małoletniego (np. składanie wniosku o odroczenie terminu przesłuchania z uwagi na stan psychiczny dziecka).

ŚRODKI ZASKARŻENIA

Jednym z ważniejszych uprawnień kuratora jest składanie środków zaskarżenia. Oznacza to nic innego, jak niezgadzanie się z pewnymi decyzjami, które zapadną w postępowaniu. Najistotniejsze są wszystkie te decyzje, które kończą postępowanie. Należą do nich: postanowienie o odmowie wszczęcia dochodzenia/śledztwa, postanowienie o umorzeniu dochodzenia/śledztwa lub orzeczenie kończące postępowanie sądowe (najczęściej wyrok).

12 Art. 171. KPK:

§ 1. Osobie przesłuchiwanej należy umożliwić swobodne wypowiedzenie się w granicach określonych celem danej czynności, a dopiero następnie można zadawać pytania zmierzające do uzupełnienia, wyjaśnienia lub kontroli wypowiedzi.

§ 2. Prawo zadawania pytań mają, oprócz podmiotu przesłuchującego, strony, obrońcy, pełnomocnicy, biegli oraz w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, członkowie składu orzekającego. Pytania zadaje się osobie przesłuchiwanej bezpośrednio, chyba że sąd lub prokurator zarządzi inaczej.

§ 3. Jeżeli osoba przesłuchiwana nie ukończyła 15 lat, czynności z jej udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie.

§ 4. Nie wolno zadawać pytań sugerujących osobie przesłuchiwanej treść odpowiedzi.

§ 5. Niedopuszczalne jest:

1) wpływanie na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej za pomocą przymusu lub groźby bezprawnej.

2) stosowanie hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem.

§ 6. Organ przesłuchujący uchyła pytania określone w § 4, jak również pytania nieistotne.

§ 7. Wyjaśnienia, zeznania oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi lub uzyskane wbrew zakazom wymienionym w § 5 nie mogą stanowić dowodu.

14 Art. 299a. KPK:

§ 1. Podczas czynności z udziałem pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym może być obecna osoba przez niego wskazana, jeżeli nie uniemożliwia to przeprowadzenia czynności albo nie utrudnia jej w istotny sposób. (...).

15 Art. 390. KPK; (...)

§ 2. W wyjątkowych wypadkach, gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na wyjaśnienia współoskarżonego albo na zeznania świadka lub biegłego, przewodniczący może zarządzić, aby na czas przesłuchania danej osoby oskarżony opuścił salę sądową. Przepis art. 375 § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 3. W wypadkach przewidzianych w § 2 przewodniczący może również przeprowadzić przesłuchanie przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. W miejscu składania wyjaśnień lub zeznań w czynności bierze udział referendarz sądowy, asystent sędziego lub urzędnik sądowy.

Kurator procesowy

Informacje dla
dzieci i nastolatków

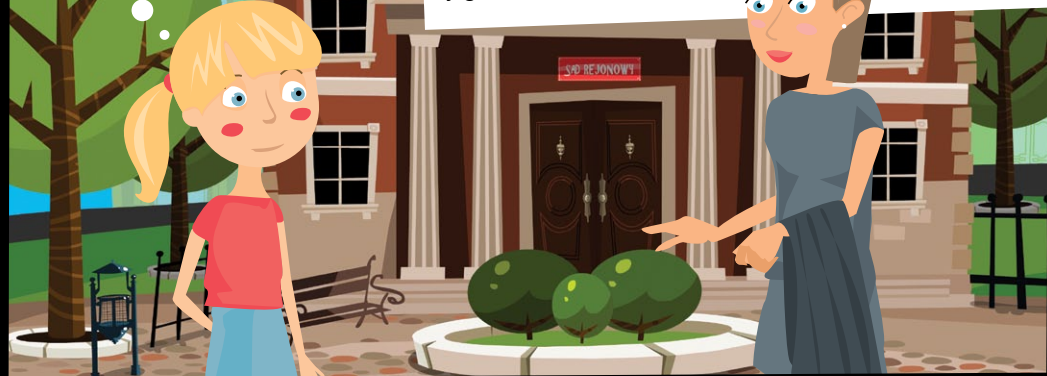
1.

W jakich sytuacjach w sprawie karnej pojawia się kurator dla pokrzywdzonego dziecka?

Sytuacje, w których mamy do czynienia z kuratorem procesowym można zobrazować przykładem:

Mama Julii (14 lat) ma sprawę karną o to, że prowadziła samochód pod wpływem alkoholu i spowodowała wypadek. Dziewczynka jechała wtedy z mamą i po wypadku spędziła tydzień w szpitalu. Tata Julii powiedział, że w sprawie przeciwko mamie nie będzie mógł bronić praw córki w sądzie. Będzie to robił kurator, który został wskazany przez sąd.

Kurator będzie występował więc w sprawach karych przeciwko rodzicowi, który popełnił przestępstwo, w którym ucierpiało jego dziecko.

2.

Kto to jest kurator procesowy?

Kurator procesowy to osoba, na której spoczywa bardzo ważne i odpowiedzialne zadanie. Ma on obowiązek strzec **Twoich interesów**, gdy jedno z Twoich rodziców złamało wobec Ciebie prawo.

Kurator powinien poznać Twoją sytuację i potrzeby. Możesz mu o nich opowiedzieć, nie należy się go bać. To on w Twoim imieniu będzie rozmawiać z prokuratorem i sędzią, którzy będą zajmować się Twoją sprawą. Kurator powinien podejmować tylko takie decyzje, które będą zgodne z **Twoim dobrem**.

3.

Jak kurator procesowy może pomóc mi w mojej sprawie?

Kurator procesowy ustanowiony został po to, aby bronić Twoich praw. Możesz mu zadawać pytania, podzielić się swoimi wątpliwościami i obawami związanymi z Twoją sytuacją.

Kurator postara się podjąć działania, żeby **Cię chronić**. Nie zawsze jednak może spełnić Twoje prośby, ponieważ musi stosować się do pewnych reguł, zawartych w **przepisach prawa**.

4.

Czego kurator będzie ode mnie chciał?

To, co myślisz i czujesz jest **ważne**. Dlatego kurator może chcieć się z Tobą spotkać i Cię poznać. Kurator może zadawać Ci pytania związane z Twoją sprawą, może także zadawać pytania dotyczące zdarzenia, w którym zostałeś skrzywdzony.

5.

Czego mogę się dowiedzieć od kuratora?

Kurator może przekazać Ci informacje dotyczące **Twojej sytuacji**. Kurator pomoże Ci zrozumieć to, co dzieje się w Twojej sprawie, co będzie się działo dalej, czy i w jakich warunkach możesz zostać przesłuchany.

6.

Przed przesłuchaniem kurator procesowy może chcieć się z Tobą spotkać, aby wyjaśnić, czym jest **przesłuchanie** oraz wytłumaczyć, na czym będzie polegać Twoja rola. Możesz wtedy zadać mu pytania, podzielić się swoimi wątpliwościami.

Kurator procesowy powinien być obecny podczas Twojego przesłuchania. Możesz go też o to poprosić. Kurator podczas przesłuchania powinien zadbać, o to aby przesłuchanie odbyło się zgodnie z prawem oraz w **bezpiecznych** dla Ciebie warunkach.

Przyjazny Pokój
Przesłuchań Dzieci

Jak kurator może mi pomóc podczas mojego przesłuchania?

Jeśli chodzi o dwa pierwsze postanowienia, to zapadają one w postępowaniu przygotowawczym. Postanowienie o odmowie wszczęcia – na samym jego początku, jeśli organ prowadzący uznaje, że nie ma podstaw do jego prowadzenia (np. uważa, że to, co się wydarzyło, nie jest przestępstwem). Postanowienie o umorzeniu zapada natomiast po przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego, kiedy prokurator/Policja nie widzi podstaw do złożenia aktu oskarżenia do sądu. Na oba te postanowienia przysługuje kuratorowi zażalenie do sądu. Jest to uprawnienie niezwykle ważne, ponieważ może spowodować (oczywiście jeśli sąd zażalenie uwzględni), że sprawa będzie kontynuowana przez organy ścigania.

Jeśli natomiast orzeczenie wydaje już sąd po przeprowadzeniu postępowania, to od takiego orzeczenia przysługuje środek zaskarżenia, o ile kurator procesowy występował w postępowaniu jako oskarżyciel posiłkowy¹⁶. Oznacza to, że od początkowej aktywności kuratora dziecka w postępowaniu sądowym (złożenia odpowiedniego oświadczenia) zależy, czy kurator będzie mógł złożyć apelację, czy nie. W sprawach z udziałem dzieci złożenie takiego oświadczenia wydaje się powinnością kuratora procesowego.

W sprawie karnej o znęcanie się przez ojca nad nastoletnim synem sąd wydał wyrok uniewinniający. Mama pokrzywdzonego chłopca nie zgadza się z wyrokiem i chciałaby się od niego odwołać.

Czy może złożyć apelację od wyroku?

Nie. Mama chłopca nie wykonuje praw swojego syna w tym postępowaniu, w tym zadaniu zastępuje ją kurator procesowy. Jeśli kurator złożył oświadczenie o występowaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego, wówczas przysługuje mu prawo złożenia apelacji. Mama chłopca może natomiast przekazać kuratorowi swoją opinię o wyroku.

¹⁶ Art. 425. KPK:

§ 1. Od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przysługuje środek odwoławczy stronom oraz innym osobom wskazanym w przepisach ustawy.

§ 2. Orzeczenie można zaskarżyć w całości lub w części. Można także zaskarżyć samo uzasadnienie orzeczenia.

§ 3. Odwołujący się może skarżyć jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia naruszające jego prawa lub szkodzące jego interesom.

Ograniczenie to nie dotyczy oskarżyciela publicznego.

§ 4. Oskarżyciel publiczny ma prawo wnieść środek odwoławczy także na korzyść oskarżonego.

7. Ograniczenia uprawnień kuratora

Kurator, nawet najbardziej zaangażowany w sprawę dziecka, nie ma jednak nieograniczonych możliwości zarówno w postępowaniu karnym, jak i poza nim. Już wcześniej wskazywano różnice między kuratorami dla dzieci w postępowaniu karnym a kuratorami sądowymi. Osoby te są bardzo często mylone, a rodzice małoletnich pokrzywdzonych oczekują od kuratora wykonywania innych zadań (np. przeprowadzenia wywiadu środowiskowego w domu dziecka). Oczywiście nie jest to możliwe z uwagi na diametralnie różne funkcje, jakie te osoby pełnią. Ograniczenia dotyczą też m.in. możliwości pozyskiwania informacji przez kuratora. Głównym źródłem informacji o sprawie i o dziecku dla kuratora małoletniego pokrzywdzonego są akta sprawy oraz współpracujący „niekrzywdzący” rodzic. Dlatego tak ważna jest współpraca kuratora z „niekrzywdzącym” rodzicem, który może mu pomóc reprezentować dziecko w postępowaniu zgodnie z jego faktycznymi potrzebami i z jego dobrem.

Należy wskazać także na jeszcze jedno istotne ograniczenie dotyczące pełnienia funkcji kuratora procesowego. Zgodnie z orzecnictwem Sądu Najwyższego kurator procesowy może pojechać ze sprawcą, jednak na to pojeżdżenie powinien **uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego**¹⁷. Oznacza to, że kurator procesowy nie ma całkowitej samodzielności w reprezentacji dziecka i że dla skuteczności pewnych decyzji i czynności, powinien najpierw uzyskać zgodę sądu.

8. Kontakt kuratora z dzieckiem

Jak wcześniej wskazano, rolą kuratora jest jak najlepsze reprezentowanie dziecka pokrzywdzonego przestępstwem. Przepisy nie określają, kiedy, jak często i w jakich okolicznościach kurator powinien skontaktować się z dzieckiem¹⁸. Z regulacji prawnych wyprowadza się jednak **obowiązek wysłuchania** podopiecznego przez kuratora przed podjęciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących jego osoby lub majątku. Pozyskanie zdania dziecka jest niezbędne, jeśli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwalają¹⁹. Kurator po takiej rozmowie z dzieckiem powinien, w miarę możliwości, uwzględnić jego rozsądne

¹⁷ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2012 r., I KZP 9/12.

¹⁸ Wyjątkiem są przepisy regulujące czynności podejmowane przez kuratorów zawodowych, które jednak dotyczą wykonywania roli kuratora w innych sprawach niż sprawy małoletnich pokrzywdzonych. Zob. np. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (t. jedn.: Dz.U.2014, poz. 989), które reguluje wykonywanie obowiązków kuratorów w sprawach rodzinnych).

¹⁹ Art. 95 § 4 KRiO (przepis ten stosuje się odpowiednio do kuratorów na podstawie art. 178, § 2, w zw. z art. 155, § 2); Rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

życzenia. Widać zatem wyraźnie, że kurator co do zasady powinien spotkać się i porozmawiać z dzieckiem, zwłaszcza wtedy, gdy w postępowaniu są do podjęcia ważne decyzje (np. związane z mediacją, zakończeniem postępowania itp.).

W większości przypadków taki kontakt powinien nastąpić na początku wykonywania przez kuratora jego obowiązków, po zebraniu podstawowych informacji w sprawie. Trudno jest bowiem reprezentować kogoś, kogo się nie zna i kogo zdania o sprawie się nie poznało.

Można jednak wyobrazić sobie sytuacje, w których ze względu na dobro dziecka taki kontakt nie będzie wskazany (np. ze względu na stan zdrowia lub wiek dziecka).

Mama 14-letniego Jarka zachęcała go do picia alkoholu. Do reprezentowania chłopca w sprawie dotyczącej przestępstwa rozpijania małoletniego został ustanowiony kurator procesowy. Kurator nie skontaktował się z dzieckiem przez cały czas trwania postępowania. Postępowanie zakończyło się umorzeniem, o czym kurator nie poinformował dziecka.

Czy kurator postąpił prawidłowo?

Wydaje się, że w tej sprawie kurator powinien był poznać reprezentowanego chłopca oraz jego zdanie w sprawie. Wskazuje na to zwłaszcza wiek chłopca, który umożliwi mu zrozumienie sytuacji, w której się znalazł i podstawowych praw, które mu przysługują w postępowaniu. Za zaniedbanie ze strony kuratora należy uznać w tej sprawie także niepoinformowanie dziecka o sposobie zakończenia postępowania.

9. Kontakt z rodzicem „niekrzywdzącym”

Podobnie jak w przypadku kontaktu z dzieckiem, przepisy nie regulują szczegółowo, jak powinien odbywać się kontakt kuratora z „niekrzywdzącym” rodzicem dziecka, które reprezentuje. Jedynym obowiązkiem wynikającym z przepisów prawa jest obowiązek poinformowania rodzica o decyzjach w ważniejszych sprawach dotyczących dziecka²⁰. W orzecznictwie wskazuje się, że informowanie to powinno odbywać się na piśmie²¹. Obowiązek ten dotyczy „decyzji w ważniejszych sprawach”, zatem nie wszystkich, lecz tych o większym znaczeniu. Wagę danej sprawy ocenia się według tego, jaki jest

20 Art. 158 KRiO (przepis ten stosuje się odpowiednio do kuratorów – art. 178 § 2 KRiO):

O decyzjach w ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego opiekun powinien informować jego rodziców, którzy uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu.

21 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 stycznia 2014 r., SK 5/12 oraz postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 lutego 2014 r., S 2/14.

jej ciężar gatunkowy, jakie wywołuje skutki dla małoletniego czy jakie ma znaczenie dla interesów dziecka. Katalog „ważniejszych spraw” nie został jednak w ustawie zdefiniowany. Wydaje się więc, że kurator powinien informować rodzica „niekrzywdzącego” co najmniej o składanych środkach zaskarżenia (np. o złożeniu zażalenia) i sposobie zakończenia sprawy. Może natomiast – stosownie do okoliczności – przekazywać mu też informacje o czynnościach procesowych z udziałem dziecka (o przesłuchaniu i warunkach jego przeprowadzenia) czy zastosowanych środkach zapobiegawczych (np. tymczasowym aresztowaniu, zakazie kontaktowania się sprawcy z dzieckiem).

W pozostałym zakresie kwestia kontaktu z „niekrzywdzącym” rodzicem dziecka ze strony kuratora będzie podyktowana przebiegiem postępowania karnego (np. planowanymi czynnościami, koniecznością uzyskania przez kuratora określonych informacji o dziecku).

Rodzic „niekrzywdzący” może także **sam skontaktować z kuratorem**. W sentencji postanowienia o ustanowieniu kuratora, które powinien otrzymać rodzic, zawsze znajduje się imię i nazwisko kuratora. Jeśli taka osoba jest adwokatem lub radcą prawnym, kontakt do niej znaleźć można w rejestrach dostępnych w internecie (rejestradwokatow.pl lub rejestradcow.pl lub na listach adwokatów lub radców wykonujących zawód, prowadzonych przez Okręgowe Rady Adwokackie lub Okręgowe Izby Radców Prawnych).

Jeśli natomiast dana osoba jest kuratorem zawodowym, należy skontaktować się ze służbą kuratorską we właściwym sądzie (informacje kontaktowe znajdują się na stronach internetowych sądów).

Może się zdarzyć jednak, że taka osoba nie będzie ani radcą prawnym/adwokatem, ani też kuratorem zawodowym. Zdarza się bowiem, że kuratorami są wyznaczani pracownicy sądu (np. pracownicy sekretariatu). W razie braku informacji o tym, kim jest kurator, można spróbować uzyskać taką informację z akt sprawy lub też bezpośrednio w sekretariacie wydziału rodzinnego i nieletnich sądu rejonowego.

Ojciec 5-letniej Asi otrzymał postanowienie sądu o ustanowieniu dla niej kuratora w sprawie karnej. Chciałby wpływać na to, co dzieje się w postępowaniu. Zależy mu zwłaszcza na uniknięciu przesłuchania córki.

Czy rodzic „niekrzywdzący” może mieć wpływ na przebieg postępowania?

Bezpośrednio – nie. Od chwili ustanowienia kuratora dla dziecka rodzic „niekrzywdzący” jest wyłączony z reprezentacji dziecka, a zatem nie może – jako strona postępowania składać wniosków dowodowych, środków odwoławczych itp. Wiedza, którą posiada rodzic „niekrzywdzący” zwykle ma istotne znaczenie dla wykonywania przez kuratora jego roli. Dlatego rodzic może udzielać kuratorowi informacji o dziecku (np. o stanie jego zdrowia, stanie psychicznym, szczególnych potrzebach czy trudnościach), a także sugerować pewne rozwiązania, które ochronią dziecko. Decyzję o zastosowaniu określonych środków prawnych w postępowaniu karnym podejmuje jednak samodzielnie kurator.

10. Kontakt kuratora z rodzicem-sprawcą

Duże kontrowersje budzi kontaktowanie się kuratora ze sprawcą czy rodzicem wskazywanym jako sprawca krzywdzenia. Kwestia ta nie jest rozstrzygnięta jednoznacznie w przepisach. Wydaje się jednak, że z uwagi na główny cel działania kuratora, jakim jest zabezpieczenie dobra dziecka, a także z uwagi na trwające postępowanie karne, zasadniczo kurator **nie powinien kontaktować się ze sprawcą przestępstwa**.

Mogą się jednak zdarzyć przypadki, gdy kurator uzna, że takie spotkanie z osobą wskazywaną jako sprawca jest konieczne (np. w sytuacji podejrzenia fałszywego oskarżenia tej osoby o popełnienie przestępstwa).

11. Zmiana kuratora

Wielu rodziców niepokoi się, że kurator nie podejmuje żadnych działań w postępowaniu. Mimo że brak jakichkolwiek aktywności z jego strony jest powodem do obaw, to należy wziąć pod uwagę kilka kwestii.

Po pierwsze, o ustanowienie kuratora występuje prokurator prowadzący/nadzorujący postępowanie – w czasie, który nie został do tej pory jednoznacznie określony przepisami. Może się zatem zdarzyć, że już na samym początku

postępowania prokurator wystąpi do sądu opiekuńczego o wyznaczenie kuratora dla dziecka. Możliwa jest także sytuacja, że taki wniosek do sądu zostanie złożony dopiero tuż przed czynnościami z udziałem dziecka (np. przed jego przesłuchaniem) albo też już po postawieniu zarzutów sprawcy. Praktyka organów ścigania w tym zakresie jest niejednolita.

Ponadto trzeba pamiętać, że kurator który otrzymuje postanowienie sądu, ma prawo zaskarżenia tej decyzji. Mogą się bowiem zdarzyć sytuacje, że kurator został wyznaczony wbrew swej woli (np. w postępowaniu o ustanowienie go kuratorem nie zapytano go o zgodę na pełnienie tej funkcji). Zdarza się to raczej rzadko, ale należy pamiętać, że takie prawo mu przysługuje. Zaskarżenie postanowienia o ustanowieniu kuratora spowoduje przedłużenie postępowania w tej sprawie.

Wymienione sytuacje mogą wpływać na przedłużenie momentu, w którym kurator podejmie czynności w sprawie karnej.

Zdarzają się też sytuacje, że rodzice „niekrzywdzący” mają poczucie, że kurator nie działa w postępowaniu, podczas gdy podejmuje on różne czynności nie informując ich o tym (zob. Rozdział 9 – Kontakt kuratora z rodzicem „niekrzywdzącym”).

Co powinno zaniepokoić rodzica „niekrzywdzącego” w zachowaniu kuratora? Rodzic „niekrzywdzący” powinien się zaniepokoić w sytuacji, gdy kurator:

- przez dłuższy czas od ustanowienia nie kontaktuje się z rodzicem (choćby mogły się zdarzyć sytuacje, gdzie ten brak kontaktu będzie uzasadniony);
- nie podejmuje próby skontaktowania się z dzieckiem i uzyskania jego opinii w sprawie (tutaj także zdarzyć się mogą sytuacje uzasadnionego braku kontaktu);
- nie bierze udziału w czynnościach z udziałem dziecka (np. w przesłuchaniu);
- nie składa oświadczenia o występowaniu w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego przed sądem;
- nie dokonuje przeglądu akt sprawy;
- nie interesuje się sprawą;
- podejmuje czynności sprzeczne z dobrem dziecka;
- nie podejmuje czynności, których wymaga dobro dziecka.

Jeśli rodzic „niekrzywdzący” jest zaniepokojony działaniami lub bezczynnością kuratora, powinien przede wszystkim **skontaktować się z nim**, by ustalić przyczyny takiego stanu rzeczy.

W sytuacji, gdy kurator wykonuje swoje zadania nienależycie (nierzetelnie), sąd, który go ustanowił, może wydać odpowiednie zarządzenia. Wydaje się, że może

to mieć miejsce np. w przypadku, gdy kurator zaniedbuje obowiązek wysłuchania dziecka czy też informowania rodzica „niekrywdzącego”. W takiej sytuacji **sąd może zobowiązać kuratora** do podjęcia tych czynności²².

Mogą się jednak zdarzyć sytuacje wymagające radykalniejszych rozstrzygnięć. Jeśli zachowania lub brak aktywności kuratora naruszają dobro dziecka, istnieje możliwość **zwolnienia kuratora z jego obowiązków i wyznaczenia na jego miejsce innej osoby**²³. Przykładem takiej sytuacji jest podjęcie czynności procesowych istotnie naruszających interes dziecka.

W obu tych przypadkach zaniepokojony rodzic może wystąpić do sądu opiekuńczego z odpowiednim wnioskiem (o zobowiązanie kuratora do określonego działania lub o zwolnienie kuratora z jego obowiązków).

22 Art. 168 KRiO (przepis ten stosuje się odpowiednio do kuratorów – art. 178 § 2 KRiO):
Jeżeli opiekun nie sprawuje należycie opieki, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia.

23 Art. 169 § 2. KRiO (przepis ten stosuje się odpowiednio do kuratorów – art. 178 § 2 KRiO):
Sąd opiekuńczy zwolni opiekuna, jeżeli z powodu przeszkód faktycznych lub prawnych opiekun jest niezdolny do sprawowania opieki albo dopuszcza się czynów lub zaniedbań, które naruszają dobro pozostającego pod opieką.

12. Pisma procesowe

WNIOSEK O WGLĄD W AKTA SPRAWY

Miejscowość, dnia

Prokuratura Rejonowa w
(adres)

Wnioskodawca:
(imię i nazwisko)
.....
(adres)

Przedstawiciel ustawowy małoletniego pokrzywdzonego
.....
(imię i nazwisko)

Sygn. akt:

Wniosek o udostępnienie akt postępowania i umożliwienie wykonania ich fotokopii

Na podstawie art. 156 § 5 KPK wnoszę, jako przedstawiciel ustawowy małoletniego pokrzywdzonego (*imię i nazwisko*), o wyrażenie zgody na wgląd w akta postępowania przygotowawczego oraz umożliwienie mi wykonania fotokopii tych akt.

Uzasadnienie

Postępowanie o wskazanej sygnaturze toczy się z mojego zawiadomienia i dotyczy podejrzenia popełnienia przestępstwa na szkodę mojego dziecka. Powołany przeze mnie przepis art. 156 § 5 KPK przyznaje prawo wglądu w akta postępowania stronom, pełnomocnikom oraz przedstawicielom ustawowym. Posiadając status przedstawiciela ustawowego małoletniego pokrzywdzonego (*imię i nazwisko*) wnoszę o wyrażenie zgody na udostępnienie mi akt postępowania oraz wykonanie ich fotokopii. Znajomość akt postępowania umożliwi mi realizację prawa do informacji o dziecku, pozwoli prawidłowo reprezentować dziecko w toczącej się sprawie karnej oraz ułatwi niesienie dziecku skutecznej pomocy.

(podpis)

Uwaga:

Wniosek dotyczy sytuacji, gdy w sprawie nie został ustanowiony jeszcze kurator.

WNIOSEK O WGLĄD W AKTA SPRAWY

Miejscowość, dnia

Prokuratura Rejonowa w
(adres)

Albo

Sąd Rejonowy Wydział Karny

.....
(adres)

Wnioskodawca:

.....
(imię i nazwisko)

.....
(adres)

Przedstawiciel ustawowy małoletniego pokrzywdzonego

.....
(imię i nazwisko)

Sygn. akt:

Wniosek o udostępnienie akt postępowania i umożliwienie wykonania ich fotokopii

Na podstawie art. 156 KPK wnoszę, jako przedstawiciel ustawowy małoletniego pokrzywdzonego (*imię i nazwisko*), o wyrażenie zgody na wgląd w akta postępowania oraz umożliwienie mi wykonania fotokopii tych akt.

Uzasadnienie

Postępowanie o wskazanej sygnaturze toczy się z mojego zawiadomienia i dotyczy podejrzenia popełnienia przestępstwa na szkodę mojego dziecka. Do reprezentowania interesów dziecka w niniejszej sprawie sąd opiekuńczy wyznaczył kuratora (*imię i nazwisko kuratora*).

Powołany przeze mnie przepis art. 156 KPK przyznaje prawo wglądu w akta postępowania stronom, pełnomocnikom oraz przedstawicielom ustawowym.

W sytuacji ustanowienia kuratora do reprezentowania interesu dziecka w postępowaniu karnym, rodzic dziecka, który nie został dopuszczony do udziału w sprawie, nie traci charakteru przedstawiciela ustawowego określonego w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

W tym stanie rzeczy nadal jestem przedstawicielem ustawowym małoletniego i powinienem(-nam) mieć zagwarantowane prawo dostępu do akt sprawy karnej, w której pokrzywdzonym jest osoba małoletnia pozostająca pod moją władzą rodzicielską.

Brak dostępu do akt postępowania pozbawia mnie wiedzy o sytuacji własnego dziecka oraz uniemożliwia mi właściwe troszczenie się o jego dobro i bezpieczeństwo.

(podpis)

Uwagi:

- 1. Wniosek dotyczy sytuacji, gdy w sprawie został ustanowiony kurator.*
- 2. Wniosek może zostać złożony zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i postępowania przed sądem.*

WNIOSEK O ZMIANĘ KURATORA PROCESOWEGO

Miejscowość, dnia

Sąd Rejonowy w Wydział Rodzinnych i Nieletnich

.....
(adres)

Wnioskodawca:
(imię i nazwisko)

.....
PESEL (adres)

Reprezentujący małoletniego:

.....
(imię i nazwisko)

.....
PESEL (adres)

Uczestnicy postępowania:

1:
(imię i nazwisko KURATORA)

.....
ustanowiona(-y) kuratorem
do postępowania karnego
dla małoletniego

adres do korespondencji:

.....

2:
(imię i nazwisko DRUGIEGO RODZICA)

.....
PESEL (adres)

Opłata stała: 40 zł

Wniosek o zwolnienie kuratora dla małoletniego w postępowaniu karnym

Na podstawie art. 577 KPC oraz art. 169 § 2 KRIO, art. 154 KRIO w zw. z art. 178 § 2 KRIO wnoszę o:

1. Zwolnienie z pełnienia funkcji kuratora (imię i nazwisko), ustanowionego postanowieniem Sądu Rejonowego w (miejscowość), Wydział Rodzinnych i Nieletnich do reprezentowania małoletniego pokrzywdzonego (imię i nazwisko) w postępowaniu karnym o sygn. akt

2. ustanowienie innej osoby kuratorem celem reprezentowania małoletniego pokrzywdzonego (imię i nazwisko) w postępowaniu karnym o sygn. akt

Jednocześnie wnoszę o:

3. rozpoznanie wniosku w najkrótszym możliwym terminie z uwagi na trwające postępowanie karne w sprawie.

4. przeprowadzenie dowodów z załączonych dokumentów.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w (miejscowość), Wydział Rodzinnych i Nieletnich, w dniu ustanowił kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego (imię i nazwisko) w osobie (imię i nazwisko kuratora).

Osoba ta została ustanowiona w celu reprezentowania interesu mojego syna/ mojej córki w toczącym się postępowaniu karnym. Jednakże dotychczasowe działanie ww. kuratora poddają w wątpliwość realizację tego zadania.

Dowód: postanowienie Sądu Rejonowego w (miejscowość), Wydział Rodzinnych i Nieletnich z dnia

Od chwili ustanowienia w sprawie (imię i nazwisko kuratora) ani razu z własnej inicjatywy nie skontaktował(a) się ani z matką pokrzywdzonego, ani z samym pokrzywdzonym. Matka pokrzywdzonego kilkakrotnie podejmowała próby kontaktu z kuratorem, jednak (imię i nazwisko kuratora) nie wyraził(a) woli spotkania z dzieckiem.

W toczącym się postępowaniu przygotowawczym kurator nie podjął(-ęła) żadnych czynności w sprawie. Kurator nie zapoznał(a) się z aktami sprawy, nie złożył(a) wniosków mających na celu chronienie bezpieczeństwa i interesów małoletniego, mimo moich licznych pisemnych próśb.

W szczególności należy wskazać, że kurator nie stawiał(a) się na przesłuchanie syna/córki – nie czuwał(a) więc nad prawidłowym przebiegiem czynności oraz nie miał(a) możliwości ochronić dziecka przed atakiem ze strony obrońcy podejrzanego.

Dowód: pismo z dnia

W najbliższym czasie spodziewam się zakończenia postępowania przygotowawczego i obawiam się, że bez względu na jego wynik, kurator syna/córki nie dokona żadnych działań zabezpieczających dobro małoletniego.

W związku z powyższym wnoszę jak na wstępie.

(podpis)

Załączniki:

- 2 odpisy wniosku i załączników,
- dowód opłaty za wniosek (opłata stała – 40 zł),
- odpis postanowienia o ustanowieniu kuratora,
- kopia pisma do kuratora wraz z potwierdzeniem nadania.

Uwagi:

1. wniosek składa się do Sądu Rejonowego, Wydziału Rodzinnego i Nieletnich miejsca zamieszkania dziecka, dla którego ustanowiono kuratora.
2. Uczestnikiem postępowania obok osoby pełniącej rolę kuratora jest drugi rodzic. Rodzic może nie być uczestnikiem postępowania, jeśli został pozbawiony władzy rodzicielskiej lub została mu ona zawieszona.
3. Wniosek podlega opłacie w wysokości 40 zł.

